

Onkruid vergaat niet

lezen Spreuken 24,30-34

1. 'He-ho, he-ho, je krijgt het niet cadeau': als ik het zou kunnen zou ik het zingen, maar u kent, denk ik, die scene uit Walt Disney's *Sneeuwwitje* wel, waar de zeven dwergen zo aanstekelijk getuigen van de noodzaak van een arbeidzaam en waakzaam leven. Als Sneeuwwitje, door haar boze stiefmoeder verbannen uit het paleis waar zij thuishoort, met haar schoonheid en vrolijkheid onverwacht hun huisje en hun leven binnenkomt, worden de dwergen bevrijd uit de tredmolen van werken, eten en slapen. Maar de boze stiefmoeder rust niet voor ze Sneeuwwitje uit de weg heeft geruimd, dus waakzaamheid en inzet blijven geboden: je krijgt het niet cadeau.

Dat we dat wat vanzelf en zomaar groeit geen kruid noemen, maar onkruid, is natuurlijk veelbetekenend. Sinds de mensheid uit het paradijs verdreven is, moeten wij hard werken voor het brood dat ons in leven houdt en moet het graan waarvan dit brood gebakken wordt, worden beschermd tegen onkruid dat het dreigt weg te drukken. Vanzelf gebeurt het goede niet, spontaan meldt het goede leven zich niet aan je deur. Het is voor ons een platitudo geworden: in een gezond lichaam en in een goed leven moet je investeren, aan een goede relatie moet je werken. En aan een goede samenleving ook. Koninkrijk van God of het koninkrijk van de hemel noemt Jezus in het evangelie een samenleving waarin ieder thuis is. Dat ook dit koninkrijk van de hemel niet komt aangewaaid, maar dat het een visioen is dat ons verplicht tot inzet tegen honger, uitbuiting en uitsluiting: we vinden het in dit huis vanzelfsprekend. Die wij God noemen heeft immers geen andere handen dan die van mensen – toch?

2. De beschrijving van het huis en de tuin van de luiaard in Spreuken, met zijn woekerende distels en zijn aangetaste muur, die beschrijving herinnert mij aan het huis van mijn broer Bonno. Toen wij hem ruim zes jaar geleden plotseling dood in zijn huis aantroffen, waarschijnlijk gestorven aan een maagbloeding, was dat te midden van sporen die getuigden van talloze pogingen tot ordening, overwoekerd door chaos. Het was niet uit luiheid of slampamperigheid, hij werkte hard en deed zijn best, maar het lukte hem niet zijn leven op orde te brengen en te houden. Zoals hij als kind, tot wanhoop van mijn moeder, altijd een snotneus had en altijd een beetje viezig was. Zoals hij thuis en op school vaak te wild deed, onder vrienden in zijn enthousiasme vaak net te ver doorschoot, zoals hij temidden van de velen die hem graag mochten toch nooit echt helemaal paste. Hij kreeg het onkruid niet weg uit zijn leven. Het schoot steeds opnieuw op.

Het opende onherroepelijk mijn ogen voor het onkruid in mijn eigen bestaan, niet alleen in dat wat ik maar niet onder controle krijg – de rommel op mijn bureau, mijn e-mail, mijn agenda – maar juist ook in wat ik heel goed onder controle heb, de dingen waarvoor je vaak van kinds af aan geprezen bent. Wie of wat negeer ik niet allemaal, van wie of wat houd ik niet allemaal afstand – stilzwijgend, maar daarom wel zo effectief. De witte Amerikaanse schrijver John Howard Griffin (1920-1980) maakte eind jaren vijftig van de vorige eeuw zijn huid donker en stelde zich bloot aan het leven in het Zuiden van de Verenigde Staten dat toen nog bijna volledig gesegregeerd was. Hij wilde op deze manier bijdragen aan meer vrijheid en gelijkheid, maar hij beschrijft pijnlijk nauwkeurig hoe geschokt hij was toen hij voor het eerst zijn gezicht in de spiegel zag. Met al zijn goede bedoelingen, met al zijn wil om het onkruid van het racisme te wieden, zag hij een neger – met alle connotaties die dat door zijn Texaanse opvoeding had. Hij wilde in iedereen een mens zien waarvan het goed is dat hij er is zoals hij er is, daar zette zich voor in, daar was het hem allemaal om begonnen. Hij wilde kruid zien, graan waarvan het meel gemalen wordt waarvan het brood van het leven wordt gebakken. Maar hij zag onkruid. Deze ervaring gaf hem een nieuwe, tegendraadse toegang tot het evangelie.

lezen: Matteüs 13, 24-30

3. 'Alles in mij ziet uit naar jou' – maar waar zien we dan naar uit? Naar het moment van grote schoonmaak, lijkt de suggestie van Matteüs. Later in hetzelfde hoofdstuk als waaruit we lazen, legt Jezus zelf de parabel van het onkruid tussen de tarwe uit. En wat hij zegt lijkt zonneklaar: 'De akker is de wereld, het goede zaad dat zijn de kinderen van het koninkrijk; het onkruid dat zijn de kinderen van het kwaad. Bij de voltooiing van deze wereld [...] zullen de rechtvaardigen in het koninkrijk van hun Vader stralen als de zon' (Mt. 13,38.40.43). Zo lijkt de parabel een oproep vol te houden, een aansporing het uit de houden met de dubbelzinnige wereld die gelukkig op zijn einde loopt. Er zijn ook in de parabel zelf wel aanwijzingen dat hij zo gelezen moet worden: de angstige vraag van de knechten bijvoorbeeld of hun heer wel echt goed zaad heeft gezaaid, en het antwoord van de heer dat

'een vijand' tussen het graan onkruid heeft uitgestrooid. Het is de onuitroeibare verleiding kwaad te zien als indringer van buiten, in plaats van als mogelijkheid van alles wat vrij is. Voor zover we elkaar tot leven kunnen brengen, kunnen we dat ook nalaten en ons er zelfs op richten het tegenovergestelde te doen. Het is in dit geval waarschijnlijk een uiting van de schok die het voor de leerlingen van Jezus betekende dat het kwaad onontkoombaar in hun midden aanwezig was, terwijl zij zich na diens dood en verrijzenis waren gaan verstaan als weggeroepen uit kwaad en dubbelzinnigheid.

Desiderius Erasmus (wsch. 1469 - 1536), onze grote Nederlandse humanist Erasmus, suggereert in zijn uitleg van de parabel dat de pointe is dat het onkruid de kans krijgt zich te ontwikkelen tot tarwe. Het Nederlandse woordje 'onkruid' in de parabel, dat is in dit geval de vertaling van wat in het oorspronkelijke Grieks *zizania* heet, en dat komt volgens kenners overeen met wat in het Nederlands 'dolik' of 'raaigras' wordt genoemd. Het schijnt zo te zijn – ik heb van deze dingen geen verstand – het schijnt zo te zijn dat deze plant aanvankelijk erg op graan lijkt en er pas goed van te onderscheiden is als de aren zich ontwikkelen en daarin de graankorrels – of niet. In de lezing van Erasmus heeft God geduld met ons en wacht hij af of wij ons tot onkruid ontwikkelen of tot graan. We krijgen volgens hem de tijd, en daarmee de kans graan te worden. Of wij gezaaid zijn door de vijand van het goede en ware leven, of door de God die van dit ware leven de bron is, dat blijkt dan in de keuzes die wij maken. Zoals Mozes in het boek Deuteronomium namens God zegt: 'jullie staat voor de keuze tussen leven en dood, tussen zegen en vloek. Kies voor het leven [...] door de Ene uw God lief te hebben, te gehoorzamen en toegedaan te blijven' (Dt. 30,19-20).

Maar worden we deel van het koninkrijk van de hemel door er met alle kracht aan te blijven bouwen? Door steeds weer het onkruid te wieden dat het dreigt te overwoekeren, ook en juist wanneer dit onkruid in onszelf groeit? Moeten we dan toch *niet* alles te laten doorgroeien tot aan de oogst? Want weten we eigenlijk wel wat graan is en wat onkruid, wat tot de dood leidt en wat leven doet?

4. John Howard Griffin publiceert in 1960 het boek over zijn ervaringen als zwarte in het gesegregeerde Zuiden onder de titel *Black Like Me* – in 1963 verschijnt de Nederlandse vertaling, *Zwart als ik*. Griffins grensoverschrijding, zijn suggestie dat wat als onkruid geldt kruid zou kunnen zijn maakt hem zelf tot onkruid: het leidt tot zulke bedreigende reacties dat hij met zijn gezin naar Mexico vlucht. Hij gaat met zijn vrouw, zijn kinderen en zijn ouders wonen in het bergplaatsje Santa María del Guido. In de week voor Pasen maakt hij de daar gebruikelijke dramatisering van het lijdensverhaal van Jezus mee. Het gaat niet om een Passiespel in een theater, zoals in het Duitse Oberammergau of bij ons in Tegelen. De scènes worden gespeeld in de straten en tussen de huizen. Niemand is alleen maar toeschouwer en iedereen speelt op zeker niveau mee, draagt met haar of zijn eigen ervaringen en hartstochten bij aan het tot leven brengen van het verraad door Judas en de verloochening door Petrus, van de compassie van Veronica en de trouw van Maria, van de roep van het volk om Jezus' dood en de doorbraak van het inzicht bij de soldaten: 'Hij was werkelijk Gods Zoon' (Mt. 27,54). Griffin doet hierdoor de ervaring op dat het verhaal versmelt met het leven van degenen die het spelen, met het leven van de dorpsbewoners, maar ook met zijn eigen leven. De schreeuw 'Mijn God, mijn God, waarom heb jij mij verlaten?' (Mt. 27.46) die op uitzichtloze momenten ieder mensenleven tekent – en het zijne, daar in ballingschap, in het bijzonder – de wanhoop van de Godverlatenheid kan op deze manier de toegang worden tot het 'wees niet bang' (Mt. 28,10) van de verrijzenis; 'ik ben met jullie, alle dagen, tot aan de voltooiing van deze wereld' (Mt. 28,20).

Zo deed Griffen het inzicht op dat wij niet net zo lang het onkruid in onszelf hoeven te wieden totdat wij graan geworden zijn. Degene die onder ons God representeert, die niet alleen parabellen over God vertelt, maar die voor ons in zijn leven en sterven zelf een parabel van God geworden is, degene die bij uitstek het beeld is van wat het betekent graan te zijn en vrucht te dragen, Jezus van Nazaret, heeft zichzelf tot onkruid laten maken. Hij werd het slachtoffer van hen die – net als wij, net als ik in ieder geval – steeds opnieuw anderen als onkruid zien, als onkruid behandelen, als onkruid bestrijden. Waar dit gebeurt, daar dreigt het onkruid er pas echt voor te zorgen dat het graan vrucht draagt. Maar doordat Jezus afdalt in onze duisternis en in ons kwaad, als hij, als het waarachtige graan, zich tot onkruid laat maken, wordt het omgekeerd voor het onkruid weer mogelijk bij het graan te horen, dan kunnen we met alles wat in ons is grondstof worden voor het brood van het leven, van ons leven en dat van anderen, van dat wat waarachtig kruid is en graan en van dat wat als onkruid geldt – en het ook echt kan zijn. Wij hoeven niet op eigen kracht het duister te verslaan, het licht brandend te houden. Het licht daalt af in onze duisternis, soms zo diep dat het er niet meer van te onderscheiden is. Maar dat is geen voorbode van de ondergang van het licht in het duister, het is het begin van de omvorming van het duister in licht door een liefde zo hardnekkig, dat er geen kruid tegen gewassen is. Tot aan de voltooiing van deze wereld.